

εναντίον των εθνικών προκάλεσε την αντεκδίκηση του Ιουλιανού του Παρβατίου. Όταν τα πράγματα άλλαξαν για τους αρειανούς, καθαιρέθηκε, όχι για τις ιδέες και τις πράξεις του, αλλά διότι δεν έδειξε διάκριση σε μια χειροτονία. Για σύντομο χρονικό διάστημα αντικαταστάθηκε από τον Ευνόμιο. Ηγείται και πάλι των ομοιοουσινών στη Σύνοδο της Λαμψάκου το 364 και, σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Σωκράτης στην *Εκκλησιαστική Ιστορία* του, ενδυνάμωσε ιδιαίτερα τον ομοιοουσιανισμό στον Ελλήσποντο. Το 366 στη Νικομήδεια υποχωρεί στις πιέσεις του Ουάλεντος και υπογράφει μια αρειανιά ομολογία. Αργότερα μετανιωμένος για την πράξη του αυτή, καλεί τον λαό να εκλέξει νέο επίσκοπο, χωρίς όμως να εισακουστεί. Τελευταία, εμφανίζεται πάλι στη Β' Οικουμενική σύνοδο που συνήλθε το 381 στην Κωνσταντινούπολη, όπου παρουσιάζει και νηγείται 36 μακεδονιανών επισκόπων. Θ.ΚΥΡ.

Βιβλιογραφία:

ΘΗΕ 5 (1964) 580-1.

Ελεφαντίνη. Νησί του ποταμού Νείλου στην περιοχή της Συήνης στην Άνω Αίγυπτο, όπου ήκμασε ιουδαϊκή παροικία. Ο χρόνος εγκατάστασης των Εβραίων στην Ελεφαντίνη δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια, ωστόσο πιθανολογείται ότι αποτέλεσε καταφύγιο για τους Εβραίους μετά την πτώση της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους. Κατά τη διάρκεια της κατοχής της Αιγύπτου από τους Βαβυλωνίους, η Ελεφαντίνη μετετράπη σε οχυρό για την αποτροπή επιθέσεων στα νότια σύνορα της Αιγύπτου. Στο νησί βρέθηκαν πάμποροι της εβραϊκής παροικίας μεγάλης σημασίας, στους οποίους περιγράφεται η κοινωνική και θρησκευτική ζωή της κοινότητας, καθώς και μεγάλος αριθμός προσωπικών αλληλογραφιών και κείμενα ιστορικά και λογοτεχνικά. Εξ αυτών των κειμένων μπορούμε να συμπεράνουμε ασφαλώς ότι, πριν από την έλευση των Βαβυλωνίων φαίνεται πως οι Εβραίοι της Ελεφαντίνης είχαν κατασκευάσει ναό αφιερωμένο στον ΥΗΩΗ με altar και misgada. Φαίνεται ότι ο ΥΗΩΗ λατρευόταν μαζί με άλλες θεότητες σύμφωνα με ορισμένους, προηγούμενο θα πρέπει να αναζητηθεί στην προ Εξόδου από την Αίγυπτο λατρεία του ΥΗΩΗ. Από τον ναό αυτό δεν σώζεται τίποτα, καθώς φαίνεται ότι καταστράφηκε από τους Αιγυπτίους σε μια εξέγερση περί το 410 π.Χ. Επανάλειτοργησε για κάποιο χρονικό διάστημα, αλλά μετά την εκδίωξη των Περσών από την Αίγυπτο εγκαταλείφθηκε και στη θέση του κατασκευάστηκε ιερό του Αιγυπτίου θεού Khnum. Κ.ΦΕΡ.

Βιβλιογραφία:

Porten, B., "The Structure and Orientation of the Jewish Temple at Elephantine-A Revised

Αιγυπτιακός ναός στη νήσο Ελεφαντίνη

Plan of the Jewish District", JAOS 81/1 (1961) 38-42. Gordon, C.H., "The Origin of the Jews in Elephantine", JNES 14/1 (1955) 56-58. Kraeling, E.G., "New Light on the Elephantine Colony", The Biblical Archaeologist 15/3 (1952) 49-67. Torrey, C.C., "More Elephantine Papyri", JNES 13/3 (1954) 149-153. Ayad Ayad, B., "From the Archive of Ananiah Son of Azariah: A Jew from Elephantine", JNES 56/1 (1997) 37-50. Porten, B., "The Religion of the Jews of Elephantine in Light of the Hermopolis Papyri", JNES 28/2 (1969) 116-121. Bolin, T.M., "The Temple of YHWH at Elephantine and Persian Religious Policy", στον τόμο D.V. Edelman (επιμ.), *The Triumph of Elohim, From Yahwisms to Judaism*, Kok Pharos 1995, σ. 127-144. Porten, B., "Settlement of Jews at Elephantine and Arameans at Syene", στον τόμο O. Lipschits - J. Blenkinsopp (επιμ.), *Judah and the Judeans in the Neo-Babylonian period*, USA 2006, σ. 451-470. Dreyer, G., et al., "Stadt und Tempel von Elephantine: 28./29./30.", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts* 58 (2002) 157-225. Dreyer, G., "Stadt und Tempel von Elephantine: 33./34./35. Grabungsbericht", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts* 64 (2008). Kaiser, W., "Stadt und Tempel von Elephantine: 25./26./27.", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts* 55 (1999) 63-236.

Ελιάβ ή Ελιάμ. Πατέρας της Βηρσαβεέ, συζύγου αρχικώς του Ουρία του Χετταίου (Β' Σαμ 11:3). Αναφέρεται και με το όνομα Αρμιήλ (Α' Χρον 3:5). Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 1997. *Easton's Bible Dictionary, The BibleWorks program* 6, M. Buchell and M.D. Tan, Copyright 1992-2003.

Ελιακίμ. Πρόσωπα της ΠΔ.

1. Η Ιωακίμ. Γιος του Ιωσία που τοποθετήθηκε βασιλιάς στην Ιερουσαλήμ μετά τον αδελφό του Ιωάχαζ από τον Φαραώ Νεχώ Β'. Πρόκειται για έναν αδύναμο τύρανο που βασίλεψε ένδεκα χρόνια (608-07-598/97) με το όνομα Ιωακίμ. Η θρησκευτική του πολιτική δεν διέφερε από εκείνη των ασεβών βασιλιάδων του Ιούδα. Στα χρόνια της βασιλείας του, η

Ιερουσαλήμ και η Ιουδαία βρίσκονταν ήδη υπό τη σκιά του ανερχόμενου νεοβαβυλωνιακού βασιλείου και του ισχυρού του βασιλιά, Ναβουχοδονόσορ Β' (604-562 π.Χ.). Πέθανε κατά το έτος που ο Ναβουχοδονόσορ πολιορκήσε την Ιερουσαλήμ (598 π.Χ.). Τον διαδέχτηκε ο γιος του Ιωακίμ, που κυβέρνησε στην πολιορκημένη Ιερουσαλήμ μόνο για τρεις μήνες. Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Δόικος, Δ., *Εισαγωγή στην Παλαιά Διαθήκη, Ειδική Εισαγωγή*, Θεσσαλονίκη 1985. Gunneweg, A.H.J., *Η ιστορία του Ισραήλ έως την εξέγερση του Βαβ-Κόχβα*, μτφ. Ιω. Μούρτζιος, Θεσσαλονίκη 1997. Schubert, K., *Die Kultur der Juden im Altertum*, Wiesbaden 21977.

2. Γιος κάποιου Χελκία, οικονόμος των ανακτόρων επί βασιλείας Εζεκία στην Ιερουσαλήμ (2 Βασ 18:18). Μαζί με τον γραμματέα Σεβνά, και τον υπομνηματογράφο Ιωάχ ανέλαβαν να παραλάβουν και να μεταφέρουν το μήνυμα εισβολής των Ασσυρίων στην Ιερουσαλήμ, το οποίο ο βασιλιάς τους από τη Λακίς έστειλε μέσω του αρχιστράτηγου, του αρχηγού του επιτελείου του και του υπασπιστή του, προς τον βασιλιά Εζεκία (2 Βασ 18:17-19). Από τα χωρία, στα οποία γίνεται αναφορά στο όνομα του Ελιακίμ, φαίνεται το υψηλό αξίωμα που κατείχε στο παλάτι και η εκτίμηση που υπήρχε προς το πρόσωπό του (2 Βασ 18:26, 37. Ησ 22:20-25· 36:3, 11, 22· 37:2). Αναφέρεται πάντοτε πριν από τον Σεβνά και τον Ιωάχ, ενώ από τον προφήτη Ησαΐα παρουσιάζεται υποψήφιος αντικαταστάτης του Σεβνά, προϊσταμένου των ανακτόρων. Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 1997. *Bibel-Lexikon*.

Ελιασούβ ή Ελιασειβ. Αρκερέας στην Ιερουσαλήμ, κατά την εποχή του Εσδρα και Νεεμιά (Νε 12:22, 23), υπεύ-

θυνος για τα οικοδομήματα στην αυλή γύρω από το κτίριο του ναού. Ένα δωμάτιο από αυτά είχε παραχωρήσει στον Τωβία, κυβερνήτη των Αρμωνιτών, με τον οποίο συνδέονταν στενά, προκειμένου για την εξυπηρέτηση των αναγκών του. Ο χώρος που του παραχώρησε, εξυπηρετούσε πριν σκοπούς, σχετικούς με τη λατρεία, τη λειτουργία του ναού και το προσωπικό του. Η ενέργεια του Ελιασούβ, να παραχωρήσει χώρο του οίκου του Θεού σε εκπρόσωπο γειτονικού λαού, προκάλεσε την άμεση αντίδραση του Νεεμιά. Πέταξε όλα τα πράγματα του Τωβία στον δρόμο, διέταξε να καθαριστεί το δωμάτιο και να τοποθετηθεί και πάλι ό,τι είχε απομακρυνθεί (Νε 13:4-9). Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 1997. *Bibel-Lexikon*. Schubert, K., *Die Kultur der Juden im Altertum*, Wiesbaden 21977.

Ελιγιά Γιωσήφ (Ιωσήφ Ελία Ιωσήφ, πραγματικό όνομα Ιωσήφ Ηλία Καπούλιας· 30 Οκτωβρίου 1901, Ιωάννινα-29 Ιουλίου 1931, Αθήνα). Ελληνοεβραίος (Ρωμανιώτης) ποιητής, μελετητής και μεταφραστής. Μοναχοπαίδι μικροαστικής οικογένειας, ο Ελιγιά από μικρός έμεινε ορφανός από πατέρα. Αποφοίτησε από το γαλλόφωνο γυμνάσιο της Alliance Israélite Universelle των Ιωαννίνων, στην πόλη όπου πέρασε τα παιδικά και νεανικά του χρόνια, και διορίστηκε καθηγητής το 1919 στο ίδιο σχολείο για μία εξαετία. Αρχικώς έλαβε ενεργό μέρος στη σιωνιστική κίνηση της

Γιωσήφ Ελιγιά (Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος)

Ηπείρου, αργότερα όμως προώθησε την αφομοιωτική κίνηση των Εβραίων με τους Έλληνες της περιοχής. Σε μια εποχή έντονων κοινωνικών ζυμώσεων τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, ο Ελιγιά συγκρούστηκε με τις τοπικές αρχές αλλά και με την ηγεσία της κοινότητάς του λόγω των ιδεολογικών-πολιτικών του πεποιθήσεων. Το 1922 έφυγε για να εγκατασταθεί στην Αθήνα, όπου έκανε σπουδές στη γαλλική Ακαδημία και εργάστηκε ως καθηγητής της γαλλικής γλώσσας σε

ιδιωτικά σχολεία. Στη συνέχεια αποσιώπηκε στη λογοτεχνία, όπου έκανε αισθητή την παρουσία του το 1920 μέσα από τις σελίδες του *Νουμά* και κατόπιν της *Νέας Εστίας*. Ασχολήθηκε με την ποίηση και τη λογοτεχνική μετάφραση, κυρίως της Αγίας Γραφής με βάση το εβραϊκό κείμενο (*Άσμα Ασμάτων* και αποσπάσματα από τους *Ψαλμούς*, τον *Ίωβ*, τον *Ρουθ*, τον *Ησαΐα*, κ.ά.) αλλά και έργων νεότερων Εβραίων ποιητών. Επίσης, συνεργάστηκε ως εβραϊστής με τη *Μεγάλη Ελληνική Γυμνασιαία* (εκδ. Πυρσός), στην οποία συνέγραψε 203 λήμματα ιστορικού, φιλοσοφικού, φιλολογικού και λοιπού εβραϊκού περιεχομένου. Στο πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αι., σε μια εποχή απόγνωσης και απόλυτης άρνησης, όπως φαίνεται από τις λογοτεχνικές της δημιουργίες, ο Ελιγιά προέταξε μιαν άλλη οπτική. Αρχίζοντας με τις αναζητήσεις του Α. Σικελιανού, λογοτέχνης όπως ο Ελιγιά, ο Τ. Μπαρλάς, ο Γ. Δούρας και ο Τ. Παπατσώνης πρότειναν ως λύση μέσα από τα έργα τους τη θρησκευτική πίστη. Ήταν μια θρησκευτική έκφραση με έντονο λυρισμό, η οποία αποτελούσε μορφή αντίδρασης στην επικρατούσα νοσηριχρία και στα κυρίαρχα ιδανικά της εποχής. Η ποίησή του Ελιγιά ήταν εμπνευσμένη από την ιουδαϊκή του πίστη και από έναν ώριμο ανθρωπισμό· ταυτόχρονα, χαρακτηριζόταν από την ορμή της επαναστατικής νεωτερικότητας. Διορίστηκε καθηγητής Γαλλικής στο γυμνάσιο του Κιλκίς το 1930, όπου ήρθε αντιμέτωπος με δύσκολες καταστάσεις. Εκείνη την εποχή ανέμενε πρόσκληση για τη θέση Εβραϊολογίας στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Πέθανε, όμως, σε ηλικία μόλις τριάντα ετών από κοιλιακό τύφο. Τα έργα του δεν πρόλαβαν να εκδοθούν όσο βρισκόταν στη ζωή· εκδόθηκαν αργότερα τα ποιήματά του με ευθύνη του συλλόγου «Μπενέ Μπερίθ» της Θεσσαλονίκης και επιμέλεια του Γ.Κ. Ζωγραφάκη. Τα εκατοντάδες χειρόγραφα του έργου του εξαφανίστηκαν κατά τη συστηματική εξόντωση του εβραϊκού στοιχείου της Θεσσαλονίκης την περίοδο της ναζιστικής κατοχής. Π.ΒΑ.

Βιβλιογραφία:

Ναρ, Λ.Α., *Γιωσέφ Ελιγιά*. Απαντα: Η ζωή και το έργο του, ποιήματα, μεταφράσεις, Αθήνα: Γαβριηλίδης 2009. Κουρμαντζή, Ελ., «Γιωσέφ Ελιγιά (1901-1931)», *Χρονικά* (Κ.Ι.Σ.), 32/219 (2009) 10-14. Δημαράς, Κ.Θ., *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: Γνώση 2000. Ζωγραφάκης, Γ. (επιμ.), *Γιωσέφ Ελιγιά, Μεταφράσεις: Άσμα Ασμάτων-Ψαλμοί, Ποίηση, Γιάννινα: Δωδώνη 2008* (α' έκδ. 1967). *Άσμα Ασμάτων*, Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης, σσ. 7-13. *Ποιήματα*, Θεσσαλονίκη 1938. Μερακλής, Μ.Γ., «Γιωσέφ Ελιγιά», *Η ελληνική ποίηση: Ρομαντικοί, εποχή του Παλαμά, μεταπαλαμικοί. Ανθολογία, Γραμματολογία*, Αθήνα: Σοκόλης 1977. Κραψίτης, Β., *Ηπειρώτες λυρικοί*, Γιάννινα 1958. Dalven, R., *Poems by Joseph Eliyia*, New York: Anatolia 1944.

Ελιέξερ. Πρόσωπα της ΠΑ.

1. Έμπιστος δούλος του Αβραάμ, διαχειριστής του νοικοκυριού του. Ο Αβραάμ,

απαντώντας στην υπόσχεση του Θεού (Γεν 15:1-4) είπε πως μοναδικός κληρονόμος του θα είναι ο Ελιέξερ από τη Δαμασκό, ο δούλος του σπιτιού του, αφού ακόμη δεν είχε αποκτήσει δική του τέκνα. Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία 1997. Gunneweg, A.H.J., *Η ιστορία του Ισραήλ έως την εξέγερση του Βαρ-Κόχβα*, μτφ. Ιω. Μούρτζος, Θεσσαλονίκη 1997. Schubert, K., *Die Kultur der Juden im Altertum*, Wiesbaden 21977.

2. Ο δεύτερος γιος του Μωυσή και της Σεπφώρας. Το όνομά του οφείλεται στο ότι, όταν γεννήθηκε, ο Μωυσής είπε «ο Θεός μου είναι η βοήθειά μου». Ο Ελιέξερ απέκτησε έναν γιο, τον Ρεαβία (Εξ 18:4. 1 Χρ 23:15, 17· 26:25). Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία 1997. *Bibel-Lexikon*.

3. Γιος του Δαυδά από τη Μαρεσά. Προφήτης που επέπληξε τον βασιλιά του Ιούδα, Ιωσαφάτ, επειδή συμμάχησε με τον ασεβή βασιλιά του Ισραήλ, Οχοζία. Προφήτησε ότι ο Θεός για τον λόγο αυτό θα καταστρέψει τα έργα του (2 Χρ 20:35-37). Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία 1997. *Bibel-Lexikon*.

4. Ιερέας, «από τη συγγένεια» του Χαρίμ (Ηράμ ή Ιωρείμ). Αποτελεί έναν από τους ιερείς, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της εξορίας στη Βαβυλώνα νυμφεύθηκαν αλλοεθνείς γυναίκες και στη συνέχεια υποσχέθηκαν να τις διώξουν (Εσθ 10:18, 19, 31). Μ.ΠΑΖ.

Βιβλιογραφία:

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρία 1997. *Bibel-Lexikon*.

Ελικών (ή Ηλιακών) Παναγίας μονή (Κύπρος). Πρόκειται για ερειπωμένη εγκαταλελειμμένη μονή, η οποία βρίσκεται σε δυσπρόσιτη περιοχή μέσα στο δάσος του Κύκκου, επαρχία Λευκωσίας, σε υψόμετρο 880 μ. Απέχει από τη μονή της Παναγίας του Κύκκου γύρω στα 158 χμ. Νότια της μονής υψώνεται η βουνοκορφή Τρίπυλος.

Η προσωνυμία «Ελικών» είναι φυτωνομική και προέρχεται από το φυτό ελική που βρίσκεται σε αφθονία στην περιοχή. Η μονή είναι γνωστή και με την ονομασία Ηλιακών. Οι παλαιότερες γραπτές μαρτυρίες γι' αυτήν προέρχονται από έγγραφα της Βενετοκρατίας (1489-1571) των ετών 1503, 1551 και 1552 και αναφέρονται σε κτηματικές υποθέσεις. Σύμφωνα με αυτά, είναι σαφές ότι η

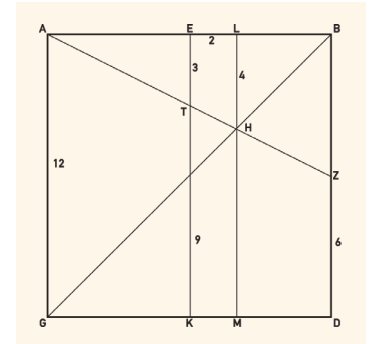
μονή λειτουργούσε ήδη τον 15^ο αι. Το καθολικό της μονής και μέρος του περιβάλλοντος χώρου ανασκάφηκε στα 1997 από το Τμήμα Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με το Μουσείο Κύκκου. Διαπιστώθηκε ότι πρόκειται για μονόχωρο ξυλόστεγο ναό καλυμμένο με επίπεδα αγκιστρωτά κεραμίδια. Έχει διαστάσεις 8,60x4,20 μ., χωρίς την αψίδα του ιερού βήματος. Οι τοίχοι είναι δομημένοι με τοπικούς ακανόνιστους σχήματος λίθους και συγκρατούνται μεταξύ τους με κωματόλασπη. Διασώζονται σε μέγιστο ύψος γύρω στα 1,50 μ. Περιορισμένη χρήση ορθογωνισμένων πωρόλιθων εντοπίζεται στο περιθύρωμα της δυτικής εισόδου. Στο εσωτερικό του ναού οδηγούν τρεις θύρες, ανα μία στον βόρειο, νότιο και δυτικό τοίχο. Τέσσερις πεσοί βρίσκονται ενσωματωμένοι εσωτερικά ανά δύο στον βόρειο και νότιο τοίχο. Οι δύο ανατολικότεροι χρυσίμειαν στον διαχωρισμό του βήματος από τον κυρίως ναό, ενώ οι άλλοι σχημάτιζαν υποτυπώδη νάρθηκα στα δυτικά. Εσωτερικά ο ναός έφερε τοιχογραφικό διάκοσμο σε δύο στρώματα. Το δάπεδο ήταν καλυμμένο με κεραμικές πλάκες. Στα βόρεια και στα δυτικά ο ναός είχε κλειστό διάδρομο, στοιχείο σύνθητες και σε άλλους ξυλόστεγους ναούς της ευρύτερης περιοχής του Τροόδους της εποχής αυτής. Στα ανατολικά, έξω από το βήμα εντοπίστηκε το κοιμητήριο της μονής. Οι διασωθέντες τάφοι ήταν διαταραγμένοι και περιείχαν περιορισμένο αριθμό εφραλωμένης μεσαιωνικής κεραμικής. Σαφείς ενδείξεις παραπέμπουν σε καταστροφή του ναού από πυρκαγιά. Τα μοναστηριακά κτίσματα επεκτείνονται κυρίως προς τα νότια, χωρίς όμως να έχουν ανασκαφεί. Το παλλάδιο της μονής της Παναγίας των Ελικών σήμερα βρίσκεται στο καθολικό της μονής του Κύκκου. Η μονή πιστεύεται ότι εγκαταλείφθηκε το δεύτερο μισό του 18^{ου} αι. Με δαπάνες της μονής Κύκκου το ανακαμμένο καθολικό καλύφθηκε με στέγαστρο, ενώ σε μικρή απόσταση απ' αυτό στα βορειοανατολικά οικοδομήθηκε νέος ξυλόστεγος ναός. Σ.ΠΕΡ.

Βιβλιογραφία:

Φιλοθέου, Γ., «Η ανασκαφική έρευνα τη μονή της Παναγίας των Ελικών και η μονή Κύκκου», στον τόμο *Η Ιερά μονή Κύκκου στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή αρχαιολογία και Τέχνη*, Λευκωσία 2001, σ. 387-414. Χατζηψάλτης, Κ., «Εγγραφοι αρχιεπισκόπου Κύπρου Τιμοθέου σχετικά προς την Ιερά μονή των Ηλιακών», *ΚΣ* 26 (1962) 137-143. Λειμωνίδας, Ρ., *Η μονή των Ελιζών*, Πάφος 1942.

Ελικών. Πειραματικό Μουσικό Όργανο (Αρχαία Ελληνική Μουσική). Ο ελικών ήταν ένα από αρχαία ελληνικά πειραματικά μουσικά όργανα (βλ. επίσης τα λήμματα «Κανών» και «Μονόχορδο»), βάση του οποίου οι θεωρητικοί μετρούσαν τις μουσικές Συμφωνίες. Επρόκειτο για μία τετραγώνου σχήματος κατασκευή ΑΒΔΓ, με

τη συμβολική ονομασία «Ελικών» από το όρος των Μουσών (όο δη Ελικώνα φασίν απ' όρους Ελικώνων, όπου Μούσαι μυθεύονται χορεύειν», Πορφύριος, *Commentarius in Ptolemaei Harmonica*, εκδ. I. Düring, Göteborg 1932, σ. 157· πβ. Γ. Παχυμέρης, *Περί Αρμονικής* (Vincent, Notices), Παρίσι 1847, σ. 477 και 479). Ο Πτολεμαίος δίνει το σχεδιάγραμμα του οργάνου. Βάσει αυτού πραγματοποιούνται οι εξής ενέργειες: «Διαιρούμε τις γραμμές ΑΒ και ΒΔ σε δύο ίσα μέρη στα σημεία Ε και Ζ. Ενώνουμε το ΑΖ και ΒΗΓ· κατόπιν, παίρνουμε δύο παράλληλες γραμμές του ΑΓ, ΕΘΚ και ΛΗΜ. Αν η γραμμή ΑΓ είναι 12, τότε ΘΚ είναι 9, ΗΜ 8, ΖΔ 6 (επίσης ΑΕ και ΕΒ), ΛΗ 4, ΕΘ 3 και ΕΛ 2. Με αυτό τον τρόπο παίρνουμε όλες τις συμφωνίες και τον τόνο (επόγδοο)» (βλ. Μιχαηλίδης, σ. 110.)

Το σχεδιάγραμμα του μουσικού οργάνου ελικών, κατά τον Πτολεμαίο

Μεταφέρεται, ακολούθως, αυτούσια, ως πολύ ενδιαφέρουσα, η περιγραφή του ελικώνος, όπως την πραγματοποιεί ο Πτολεμαίος στα *Αρμονικά του*, στο κεφάλαιο «Περί χρήσεως του κανόνος παρά το όργανον ελικών» (εκδ. I. Düring, Göteborg 1932, σ. 41): «Περί χρήσεως του κανόνος παρά το καλούμενον όργανον ελικώνα. Αι μεν ουν περί τα γένη των τετραχόρδων διαφοραί κατά τούτους ημίμ συνεστάθησαν τους τρόπους διά της των αντιστόνων φθόγγων ανακρίσεως και παραβολής. Γίνοιτο δ' αν η κατά τον οκτάχορδον κανόνα του διά πασών χρήσις και καθ' έτερον τρόπον παρά το καλούμενον όργανον ελικώνα, πεπονημένον τοις από των μαθημάτων εις την ένδειξιν των εν ταις συμφωνίαις λόγων ούτως πως. Εκτίθενται τετράγωνον ως το ΑΒΓΔ και διελόντες δίχα τας ΑΒ και ΒΔ κατά τα Ε και Ζ επίευγνύουσι μεν τας ΑΖ και ΒΗΓ, διάγουσι δε παρά την ΑΓ διά μεν του Ε την ΕΘΚ, διά δε του Η την ΛΗΜ. Αυτόθεν μεν ουν η ΑΓ εκατέρας των ΒΖ και ΖΔ υπόκειται διπλασία και έπι τούτων εκατέρα της ΕΘ, επει και η ΑΒ της ΑΕ, ώστε και την ΑΓ της μεν ΕΘ τετραπλασίαν είναι, λοιπής δε της ΘΚ επιπίπτον. Δείκνυται δε ότι και η ΜΗ της ΗΛ διπλασία εστίν, επειδιπερ, ως μεν η ΔΓ προς την ΓΜ, ούτως η ΔΒ προς την ΗΜ, ως δε η ΒΑ προς την ΑΛ, ούτως